

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק

אבדק"ק צאנז-קלויזענבורג זצוקללה"ה

גליון נ"ג

[תשע"א]

שנה כ"ו

ליקוט על ראש השנה

בגמ' (ביצה טו.) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וכו' מאי קראה תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו וכו' וכתוב כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, מאי משמע דהאי חק לישנא דמזוני הוא דכתיב ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה עיי"ש, והדבר מפליא שלא מצא ללמוד ענין חשוב כזה אלא מכהני פרעה הטמאים.

ונראה לומר כמה שקרא הכתוב למזוני בלשון חוק, שההוראה בזה למ"ש (קידושין פב.) ראית מימוך חיה ועוף שיש להם אומנות והן מתפרנסין שלא בצער, והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער, אלא שהורעתי מעשי וקפחתי את פרנסתי עיי"ש, ולזה חוק לישנא דמזוני להורות שמי ששומר חוקי התורה הריהו ניוון שלא בצער מידו הגדולה של הנותן להם לכל בשר הוון ומפרנס אף לכפירים השואגים לטרף, ואם אין לאדם מזונות אין זאת אלא בגלל שהוא מפיר חוק ופרק מעליו

בפרוס עלינו לטובה השנה החדשה

שפתינו ממללין בכל הדרת הכבוד ובחרדת קודש

ברכת כתיבה וחתימה טובה

קדם עט"ר כבוד קדושת

מרן אדמו"ר שליט"א

וכל המשפחה הרוממה שיחיו לאוי"ט

תהא השנה הזאת שנת ברכה, גאולה וישועה

לכל קהל אנשי שלומנו בכל אתר ואתר

בתוך כל אחינו בית ישראל

ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה, ובא לעיון גואל בבי"א

מכון להפצת "דברי תורה"

עול תורה. אלא שהתמויה מתעוררת בזה לפעמים כשנדמה בהשקפה ראשונה שהמציאות סותרת כלל זה, כי עינינו הרואות הרבה גויים ופושעים שאין משמשים את קונם ומתפרנסים שלא בצער ובלי שום טורח.

וביאור הענין על נכון כפי המבואר בספה"ק היא, דהנה מודעת זאת דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין לט:): אלא היום לעשותם ומחר לקבל שכרם (עירובין כב:), וזאת לאשר יעקב ועשו נתחלקו בנחלת שני עולמים יעקב קיבל עולם הבא ועשו בחר לו חיי עולם הזה, ולפיכך לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות (ברכות ה:), וכדאשכחן נמי ביעקב אבינו (רש"י בראשית לו, ב) שביקש לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף צדיקים מבקשים לישב בשלוח אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה עיי"ש. כי עשו שאין לו חלק לעולם הבא קיבל חלקו בעולם הזה, ואף המצוות שעושה אי פעם, שהרי כל נברא ואף גוי לפעמים עולה בדעתו איזה רצון טוב וכמ"ש (אבות פ"ד) אין לך אדם שאין לו שעה – הוא אוכל שכרם בעולם הזה, ועיקר פרנסתו ניתן לו ע"י הסמ"א וע"ד (איוב יב, כג) משגיא לגוים ויאבדם, ואילו ישראל קדושים רב טוב צפון להם בעולם שכולו טוב שיהיו ניוונים ונהנים מזיו השכינה, ולפיכך קשה מאוד שיקבלו איזה דבר בעולם הזה, ורק משום שנברא לשמש את קונו בהכרח הוא לתת לו כמפל מרובה על העיקר גם צורכי עולם הזה כפי שיספיק לו לשמש את קונו, וממילא אם מעשיו רעים ואינו משמש את קונו הוא מקפח את פרנסתו.

ועל זה אמר התנא (אבות פ"ד) אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים, כי הרשעים יש להם שלוח מסטרא דטומאה וב"ה שאין בידינו משלוח זה, אמנם אף מיסורי הצדיקים אין לנו, שהם מתיסרים ביסורים של אהבה כי את אשר יאהב ה' יוכיח, ואילו אני מתייסר מחמת שהורעתי מעשי וקפחתי את פרנסתי, ואלמלי הייתי מקבל מהסמ"א בודאי שהיה לי משלות הרשעים גם אחרי שהורעתי את מעשי, אבל וכי איזה אדם מישראל רוצה לקבל מהטומאה, הלא בכלל הבזויים שפסולים לעדות הוא זה שמקבל מעכו"ם בפרהסיא (סנהדרין כו:), ובקב הישר (פרק צח) מבואר שזה המכוון במ"ש (מגילה יב) שנתחייבו כליה מפני שנהנו מסעודתו של אחשורוש כי לא אכלו שם מאכלות אסורות אלא מפני שינקו מסיטרא דיליה עיי"ש באורך, הרי שאף מגוי אסור ליהנות ומכל שכן להיות סמוך על שולחן הקליפות, וכל בר ישראל מעדיף לגנוע מרעב אלף פעמים ביום ובלבד שלא לקבל מהם מ"ח"ו.

וזו הורעתי מעשי וקפחתי את פרנסתי דייקא, רצ"ל הפרנסה שלי שמגיע לי בתור יהודי ואת קפחתי על ידי הורעת מעשי, ואילו פרנסה שאינה שייכת

לי דהיינו פרנסה מסטרא דטומאה זאת אפשר לקבל כמה שרוצה, ואדרבה כפי מה שיוסיף ברשעתו יקבל יותר משלות עולם הזה, אבל כל נפש ישראל סולדת מפרנסה כגון זו.

וזה ענין קציבת המזונות ביום טוב של ראש השנה, שלפום ריהמא קשה להבין מה שביום נשגב כזה שבו ספרי חיים וספרי מתים פתוחין – דהיינו מי יזכה לחיים נצחיים לעולם הבא (ר"ה מז: תוד"ה ונחתמין), שפעמיים דנים על כך בראש השנה וליום הדין של לעתיד (שם), ומי לא יירא כהיום הזה וכי איזה יהודי נתן דעתו ביום זה על מזונות ודירה נאה וכיו"ב. אמנם עיקר הדין בזה הוא על מקור מוצא פרנסתו, אם יקבל מחייתו ממקור הקדושה – משפט לאלקי יעקב, או שח"ו יהא ניזון מסט"א ככהני פרעה.

וזהו אומרם האי חק לישנא דמוזוני, לשון רבים, רצ"ל שיש שני בחינות ואופנים במזונות, הא' חק לישראל ממשפט לאלקי יעקב, והב' ואכלו את חוקם אשר נתן להם פרעה, ועל דבר זה תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו לעורר את העם לתשובה (רמב"ם פ"ג מתשובה ה"ד), להתפלל כל היום ולבקש מהש"ת שיהא מעביר ראשון ראשון מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים כדי שתזכו לקבל פרנסה מאלקי יעקב.

עם דעת תורה רואים כל הויות העולם בצורה אחרת לגמרי. מי שהוא מחלל שבת אוכל נבילות וטריפות ומטמא עצמו יש לו רב עושר וכל טוב מחמת שהטומאה משפיעה לו, ועשרות שדים שומרים אותו בכל פינות שהוא פונה ובכל אשר עושה הוא מצליח, ועל כל דבר טוב שעושה הוא מקבל שכרו משלם בעולם הזה, וכל מה שיש לו היא מהטומאה, ולא כאלה חלק יעקב היראים ושלמים שמהטומאה אין רוצים לקבל בשום אופן, ואילו מסיטרא דקדושה אינו מקבל מחמת שאינו ראוי להיות ניזון משולחן גבוה בבחי' ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי (תהלים טו, ה), ונמצא הוא קרח מכאן וקרח מכאן, וממילא פרנסתו מקופחת.

מקובל וידוע היה בחצרות הצדיקים וכן בצאנז, שהיה היו ברואים שפלים וחוטאים שההצלחה האירה להם פנים מלפנים, ולעת מצוא כשהיו זקוקים לאיזה ישועה והתחילו לבא בצל קורתם של הצדיקים מאז נתהפך מזלם והוחל אצלם שרשרת ארוכה של צרות ופגעים רעים ל"ע. וסיפר כ"ק אאמור"ר זי"ע שפעם בא בפני זקה"ק מצאנו זי"ע אדם אחד שמתחלה היה מתנגד ולא רצה לנסוע לצדיקים עד ששיכנעו אותו והתחיל לנסוע לזקה"ק, ואולם מעת שהתחיל לבוא נתהפך עליו הגלגל ופגעה בו צרה אחר צרה, נתגרש מאחוזתו ונחלו בניו ל"ע, והיה מרבה לבוא בצר לו לתנות את צרותיו בפני זקה"ק שיעורר

עליו רחמי שמים, פעם אחת בא ובכה במר נפשו בבכי קורע לבבות עד שנמס לב כל העומדים שם, ונכה שם אז זקה"ק מגארליץ זי"ע שמטבעו היה רך לב ולא היה יכול לסבול קול בכיית אדם מישראל, לא היה יכול לעצור ברוחו ופנה אליו בקול צעקה, למה אתה בוכה כאן וכי אינך רואה בעליל שמעת שהתחלת לנסוע לאבי באו עליך הצרות תפסיק לבוא ויורווח לך, – מישהו אחר לא היה מהין לעשות זאת בפני זקה"ק, לשמע דברים הללו נענה זקה"ק מצאנו ואמר בנימה של רוגזה, מה אתה רוצה וכי כמה זמן עבר מעת שאיש זה היה מוכסן נרות, (תקופה זו היתה כמאה שנים לפני זמנו של זקה"ק, שביוזמת המשכילים רצתה המלכה המרשעת ליסד בתי ספר להשכלת היהודים, וכדי לממן זאת הוטל מס על כל נר שיודלק בבית ישראל, והיו חייבים לשלם מראש בעד כל נר וקיבלו על זה שטר קבלה, ובכל עיר היו מחכירים את המס לאיש אחד שהיה מסובב מבית לבית ואצל כל שמחה שהתקיימה בעיירה לספור את מנין הנרות ולבדוק את הכרטיסים, ובאם מצא שהדליקו יותר ממה ששילמו היה תוקף בידו להטיל קנס כפי העולה על רוחו ולתפוס משכונות מכל הבא לידו וכגון תכשיטי הכלה וכיו"ב, והיו הללו אנשים משומדים גרועים ביותר שהצרו לאחיהם מישראל. וכשעלה הקיסר פראנץ יוזף למלוכה ביטל את הגזירה ונשאר אז ממס זה בקופת המלוכה חמש מליון זהובים שהוחזר לקהלות ישראל). כי הצדיקים היו רואים מזווית ראייה אחרת, הם הסתכלו וראו את נשמתו של זה העומד לפנייהם ומה שעבר עליו בגלגוליו הקודמים מדורי דורות, ועמדו על שורש סיבת הדבר שהוא צריך לסבול עכשיו, שהכל בדין וביושר כי לא השיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא.

ורואים מזה שכל זמן שהיה רשע חוכר נרות זרחה קרן הצלחתו כיון שהיה מקבל מהטומאה, ומשהתחיל לשוב לחיק היהדות להניח תפילין ולשמור שבת נסתלקה מעליו כח הסמ"א, ולעומת זה מסיטרא דקדושה ניתן עליו יסורים כדי למרקו ולכפר על חטאיו, ומשבא לפני צדיקים והתחילו לטהר את נשמתו גברו עליו ביותר הצרות והיסורים, שהרי לפי מעשיו הרעים שעשה כל יסורים שבעולם לא הספיקו בשבילו, וטוב לו לסבול בעולם הזה שיזכה לעולם הבא.

בללן של דברים, אלו שאוכלים לחם חוקם מאת פרעה מקור הטומאה להם יש פרנסה בריוח וכל תענוגי עולם הזה, אבל היהודים המאמינים שאינם מקבלים מהטומאה וצריכים לקבל זהב טהור, לזה כבר צריכים זכות ויגיעה גדולה, כי הבא לקבל מהקדושה מדקדקים עמו בדקדוק גדול אם באמת מתנהג כיהודי ושומר כל התורה כולה, לומד ומתפלל כדת, אם אינו בא לבקש פרנסה להנאת גופו אלא לכבוד השי"ת, שיוכל לגדל בנים לתורה ומצוות ולהיות לו

בנין וחתנין רבנן תלמידי חכמים ולהחזיקם על שולחנו, לפרנס תלמידי חכמים העוסקים בתורה שיוכלו ללמוד במנוחת הדעת, כי אין השי"ת רוצה ליתן בשביל דברי הבל שיהא לו שלוה וטוב בעולם השפל, אלא אם כן הוא זקוק לצורכי שמים לשמש את קונו אז ימלא ה' משאלות לבו לטובה.

זזה כלל גדול בתורה ועל כל אחד מזרע אברהם יצחק ויעקב לדעת זאת. וכן אמר נעים זמירות ישראל (תהלים לז, א) אל תקנא בעושי עולה, וחז"ל (ברכות ז:): ביארו אל תקנא בעושי עולה להיות כעושי עולה עיי"ש, אך מהמשך המזמור שם כי כחציר מהרה ימלו וגו' כי מרעים יכרתו וגו' מוכח שמלבד האזהרה להתרחק ממעשיהם בא הכתוב גם ללמד לאנוש בינה שאין לו להתקנא בהם ובאורשם, כי תדע נאמנה שאלמלי רצית להתנהג כמותם בכפירה לאכול ביוהכ"פ וכיו"ב כי אז גם אתה היית מקבל רוב טובה, כי הטומאה פותחת ידיה ונותנת בלי בדיקה וכל הרוצה ליטול יבא ויטול ובלבד שיקבל חלקו כאן וייכרת מארץ החיים, אלו שלא רוצים בחיי עולם הבא יכולים לקבל שלות עולם הזה כמה שרוצים, ועשרות שדים ורוחות מתלוים אליהם לשומרם מכל צרה וזק וחולי קל שאף לא יצטננו וכיו"ב, אבל אם אין רצונו להיות כמותם או אין לו מה להתקנאות בעושי עולה, וכשיבא לעולם שכולו טוב בודאי שלא יחרט על כך, ואז יודה וישבח להשי"ת על שלא נתן לו שלות עולם הזה, ועל כל מכה ומכה שיקבל ועל כל עגמת נפש וצרה שהיתה לו יתן שבח והודיה להשי"ת.

ועל כוונה זאת אמרו (ברכות נד.) חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, אכן הגוי טוב לו בעולם הזה יותר ממני אבל ברוך שלא עשני גוי, וכשם שאיני מתקנא בכלב ודוב שמתפרנסים שלא בצער כך איני מקנא בגוי וברשע, ברוך שלא שם חלקנו בהם שאיני מקבל מהקופה של פרעה הרשע אלא ה' מנת חלקי, בחק לישראל משפט לאלקי יעקב.

(מתוך ד"ת כשיעור חורשי"י פר' בה"ב תשמ"ב לפ"ק – שנה כ"ב, גליון ל"א)

בעניני עבודת השי"ת צריך האדם להיות שמח וטוב לב. המגן אברהם (א"ח, תקפד ס"ק ב) הביא בשם הוזה"ק, שביום טוב של ראש השנה אסור להתוודות ולהזכיר הטאים. בדינוב נהגו לומר בימי ראש השנה ויום כיפור, ולא ראו שם דמעות, אף בשעת אמירת הוידויים, ואילו בשמחת תורה אמרו בין ההקפות תפלות יהי רצון מהחיד"א [שבצאנו לא נהגו לאומרם], ואז הרבו האדמו"רים מדינוב והחסידים בכביה. אצל כמה צדיקים נהגו לומר בניגון את הוידויים, אשמנו ועל הטא.

ביאור הרברים, כי אכן צריכים לבכות ולהתעורר בתשובה על שחטאנו להשי"ת והרבינו להכעיסו, אבל בו בזמן צריכים לשמוח שאנו לכל-הפחות מכירים בחטאינו ומוצטערים עליהם, ואנו לא בנגרד הכתוב (משלי ל, ב) אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און. לפי שפלות ערך נפשנו הפגומה ודעתנו הנבערת, היינו מתרדדים עד שאול להיות כגויי הארצות, ורק בחסדי ה' שגברו עלינו נשארנו ביהדותנו. על זה לבד צריכים להודות לה' ולברך שלא עשני גוי. עצם זה שהאדם יודע שחטא ומתעורר לתשובה, זהו חסד עליון.

ידוע מה שכתב זקה"ק זי"ע בייטב פנים (מאמר יפה לעינים, אות יח) בשם זקה"ק בעל ישמח משה זי"ע, לפרש הכתוב (איכה ב, יט) קומי רוני בלילה וגו', שתיבת רוני משותף לבכי, כמושמעו, ולשמחה, על דרך הכתוב (ישעיה יב, ו) צהלי רוני, עיי"ש מה שפירש בזה.

לדרבנו אפשר לומר, שגם בשעת הבכיה והיודוי על החטאים, כשהאדם מפשפש במעשיו ורואה עצמו כנפש גרועה שלא הניח עבירה בתורה שלא עבר עליה, צריך להיות בשמחה וצהלה, ע"י שיתבונן בעצמו ויראה שעם כל חטאיו לא הסתלקה ממנו לגמרי נקודת האמונה ולא תעה אחרי כופרים ומשומדים, אלא מחזיק עצמו כיהודי ומתעורר לבכי וחרטה על החטאים.

בדרך זו נבאר ענין התרועה בראש השנה, שמצאנו במשמעותו שני הפכיים. לפי דברי חז"ל (ר"ה ד.ד.) מורה התרועה על גנוחי גנח וילולי יליל, היינו בכי וחרטה, ואילו בפסוק כתוב (עזרא ג, יג) קול תרועת השמחה. אלא התרועה מורה לאדם, שגם בשעה שגונח ומילל על העבירות, לא יהיה בעצבות, אלא יתחוק בשמחה ויתבונן בחסדי ה' עמו, שאף שהרבה לחטוא, לא שכח את אלקיו ולא פרש כפיו לאל זר, שזה מוכיח שנתרה בו אמונת ה'.

רמז לזה אמר הכתוב (תהלים פט, טז), אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון. טוב לאותם אנשים שהם יודעי תרועה, שיודעים לפרש את סתירת משמעויות התרועה, שכאמור רומז לגניחה ולשמחה, ומבינים שגם בעת התשובה והבכיה צריכים לשמוח על אשר, באור פניך יהלכון, שהולכים באור פני ה' ולא עזבו אותו.

זהו נקודת השמחה בתוככי כתיית התשובה, ולכן אומרים את הלשון, חטאנו לפניך, שגם בעת החטאים היינו לפניך, לפני ה', ולא מרדנו בו חלילה. גם כשגונחים ומייללים על החטאים, מכסים אותם בשמחה על שלא נכבה אצלנו נקודת היהדות, ועם כל שפלותנו עשינו הכנה לקראת יום המשפט, קנינו

מחזורים וחזרנו אחר אתרוג כשר, וגם על זה צריכים לתת שבח והודיה להשי"ת.

בוזה נפרש הכתוב (נחמיה ח, ט), ויאמר נחמיה וגו' לכל העם, יום קדוש הוא לה' אלקיכם, אל תתאבלו ואל תבכו, כי בוכים כל העם כששמעם את דברי התורה. פירש רש"י, כי בוכים כל העם – מפני שלא קיימו התורה כראוי. עם כל זה אמר להם נחמיה (שם י), לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוכם. אכן הכתוב מסיים (שם יב), וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלוח מנות ולעשות שמחה גדולה, כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם. וצריך להבין כוונת סיום הפסוק, כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם.

אלא שבאותו זמן עלו בני ישראל לארץ מן הגולה, שם היו שקועים שבעים שנה, שבמהלכם עמד עליהם נבוכדנצר הרשע להחטיאם בצלם הזהב שעשה. אחר כך החטיאם אחשורוש כשנהגו מסעודתו, ובנוסף לזה נשאו נשים נכריות, והתקיים אצלם מאמר הכתוב (שם יג, כד) בניהם חצי מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם.

לפי רוב הטלטולים וההרפתקאות שעברו על בני ישראל, היה עלול לקרות, מטבע הדברים, שאלו שעלו לארץ ישראל אחרי שבעים שנה, שהיו כבר דור שלישי בכבל [אם נחשוב כל דור עשרים שנה], לא יבינו כלל את הלימוד. אולם כאשר קראו לפניהם בספר תורת האלקים (שם ח, יח), הטו אוזן קשבת, ולא היה קץ לשמחתם כשנוכחו שהם מבינים את דברי התורה.

לבן אמר נחמיה לבני ישראל, פלימי הגולה, אל תתאבלו ואל תבכו, כי לא אבדה תקוותם, וזאת משום כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה, שהם התעוררו לתשובה מכח לימוד התורה, ומכאן הוכחה שגם בעבודתם לא עזבם אלקיהם, נשאר בהם נקודת היהדות ולא נאבדו לגמרי. לכן סיים הפסוק, וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלוח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם, פירוש ששמחו בזה שהם עדיין מבינים את דברי התורה ומתעוררים לתשובה, שזה מוכיח שלא אבדה תקוותם, וכרוב שמחה הלכו העם לאכול ולשתות ולעשות שמחה גדולה.

באמור זהו יסוד דרך הבעש"ט הק', לא להרבות בבכי לבד, שעל ידה עלולים להגיע לעצבות, שהיא חמורה מעבודה זרה (עי' דגל מחנה אפרים, פרשת

ויחי ד"ה יהודה אתה), אלא יחד עם הבכיה על מה שחיסר ופגם, צריך לשמוח עם מעט הטוב שיש בו, ועל עצם זה שהוא מודאג ולבו נשבר לרסיסים בנין המאיו נגד הכורא הגדול ועל שהוא לא זוכר את הש"ס עם כל דיבורי התוספות.

אבן צריך לבכות ולהתמרמר על שאינו יושב באהלה של תורה ולא זכה לסיים כמה פעמים את הש"ס, אבל לעומת זה חייב לדעת שמעצבות לא יצא לו שום דבר טוב. עליו להתחזק ולשמוח עם המעט שכן זכה ללמוד, אם אלו כמה פרקי משניות או מה שמעביר את הסדרה עם פירוש רש"י מדי שבת בשבתו, ועל שמאמין ויודע שיש תורת משה, כי גם למעט הוזה זכה בחסדי ה' שלא תמו ורחמיו שלא כלו.

*

שורש מדת העצבות נובע ממדת הגאווה המאוסה (עיי' בעש"ט עה"ת, פרשת מצורע אות ו'), עליה נאמר (משלי טו, ה) תועבת ה' כל גבה לב. עתה, לרגל הימים הקדושים שקרבים ובאים, עלי להרחיב קצת את הדיבור בענין זה.

אדם שמתנאה ובטוח בעצמו שיש לו כשרונות עילויים ומה חריף, שהוא בר אוריין ובר אבהן, מצפה לראות את עצמו מתעלה בדיעת התורה במדרגות מופלגות. כשרואה שתוחלתו נכזבה ולא עלה בידו להשיג את שאיפתו במעלות התורה, הוא נופל לעצבות ומרה שחורה, ולא מבין איך יתכן שבעל כשרונות כמוהו לא משיג יותר ידיעות בתורה.

לא כן אדם שרוחו שפלה, עליו הכתוב אומר (תהלים נא, יט), זבחי אלקים רוח נשברה. הוא יודע באמת שאינו שוה מאומה, ואומר על עצמו, מה אני ומה חיי, לא נביא אנכי ולא בן נביא, ובטוח שבכל העולם אין בריה שפילה וגרועה כמוהו. כשרואה שעם כל שפלותו גוברים עליו חסדי ה' וזוכה לדעה ובינה, להבין פשט בפסוק, לדעת עברי ולהניח תפלין, הוא בא לשמחה גדולה ונחשב בעיניו כדבר גדול לאיש שפל ערך כמוהו. הוא עושה חשבון, שישנם אנשים טובים ממנו, בעלי מצוות וצדקה שנוהרים מעבירה יותר ממנו, והם לא יודעים גם את זה. כך הוא מגיע לידי שמחה גדולה ומהלל את בוראו.

בן הדברים אמורים בעניני גשמויות. מי שמושרש בקרבו מדת הגאווה, מקנא תמיד באחרים, שיש להם יותר ממנו. הוא לא מבין מדוע חבירו הבטלן מצליח בעסקיו ויש לו בית ודירה נאה, בשעה שהוא, החכם והמשכיל, לא זכה לכל זה. בדמיונו הוא תולה סיבת הדבר, משום שהעולם הזה הוא עולם השקר שעליונים למטה ותחתונים למעלה. אחרת אין לו הסבר שלו אין כלום, בעוד אנשים פשוטים זוכים לפרנסה בהרחבה.

לְעוֹמְתוֹ מי שיש לו לב נשבר ונדכה, מבין שחבריו זכו לשפע רב בזכות מעשיהם הטובים בקיום תורה ומצוות, בעוד הוא, שהרע את מעשיו, קיפה את הפרנסה. הוא מחשיב עצמו גרוע מחיות יער, כי הם לא חטאו להשי"ת, בעוד הוא מרבה לחטוא יומם ולילה. הוא מתבונן, שהבהמה שלא חטאה ניוזנת מקש ועשב השרדה, ותרנגול מקבל פירורי לחם ומעט מים, בעוד הוא, שחטא ומרד במלכו, זוכה לפת בהרחבה ומים בשפע. כך משיג שהכל בטובו הגדול של הטוב ומטיב לרעים ולטובים.

אדם שפל בדרך מגיע להכרה שהוא לא ראוי לכל מה שיש לו, כי ישנם בעולם הרבה אנשים שנאלצים לעשות את דירתם במערות ומרתפים, וכמה שנתונים במאסר ובשביה ושרויים ברעב וצמא, ואילו הוא זכה לד' אמות משלו, יש לו חדר קטן וגם חדר לבישול, ויודע שאלמלי דגו אותו לפי מעשיו, היה גיהנם כלה והוא לא כלה. מתוך מחשבות אלו מגיע האדם למסקנה אמיתית, שכל זה בא אליו מגודל חסדי השי"ת, ברוב טובו ורחמיו שעל כל מעשיו.

כשרואה האדם את חסדי השי"ת עמו, הוא תמיד מלא שמחה וחדוה. הוא מודה ומחלל בכל עת לאביו שבשמים, שנתן לו והשפיע בעדו הרבה יותר מכפי שהוא ראוי. לעומתו, אדם גאווותן, מתהלך תמיד סר וזעף, מתוך תחושה שכל מה שיש לו, לא מספיק לאדם נכבד כמוהו, ועליו הכתוב אומר (משלי טו, ה) תועבת ה' כל גבה לב.

בך היו פני הדור הקודם, שעוד הסתופפו בצל הצדיקים, שגם היהודים העניים, שלא היה להם יותר ממטפחת [פאמשייל"ע] אחת, היו מכבסים אותה בבית הטבילה או בבית הזעה, כשרוח שמחה נסוכה על פניהם תמיד. הם קיבלו את עניותם בעליוזת כשהם מגדירים את מצבם, א ליסטיגע דלות.

ברודניק התגורר אדם, שקראו לו, ישראליש דער קליינער [ישראל הקטן], שלא היה לו אפילו לחם לאכול, ותמיד נראה שחוק על פניו. כששאלו אותו על מצבו, השיב בקול שמה, שבחסדי ה' יש לו כל מה שצריך ומעולם לא חסר לו דבר, כי ה' הטוב לא עוזב אותו ובטובו הגדול נתן לו יותר ממה שמגיע לו.

מעיקרי אסונות הדור הזה, היא מדת הגאווה. האנשים, בדעתם הנבערה, לא מגדירים את התנהגותם כגאווה, כי לפי דעתם כך צריך להיות, ומחשיבים עצמם כשפלי רוח וענוותנים. אם למדו פעם כמה משניות או דף גמרא, אם היו ערים בלילה כחצי שעה יותר מהרגלם או הקדימו להשכים

בבוקר להתפלל, הם מחזיקים עצמם צדיקים גמורים, ובאים להרהר על הנהגת הבורא, שלרשע פלוני נותנים די מחסורו, בעוד הוא, הצדיק וכן העליה, שרוי במחסור. על אדם כזה אומר הכתוב (משלי כמ, כג), גאות אדם תשפילנו.

לְבֶן אִמְרוּ חַיִּים (סוטה ד:), כל אדם שיש בו גסות הרוח, כאילו עובד עבודה זרה. כי בגאוותו לא יתלה סיבת הצלחת חיבורו, בצדקת מעשיו, ואת דחקותו שלו, בעוונותיו, אלא יבא להרהר אחר מדותיו ית"ש, או שיאמין חלילה בכח עבודה זרה וצד הטומאה, וידמה שחבירו העשיר מקבל מהם, בעוד הוא, שמאמין בה' ועושה רצונו, רעב ללחם. מדת הגאווה מביאה אותו לידי כפירה בה' הזן ומפרנס לכל, לחשוב שההנהגה מסורה בידי כוחות הטומאה. לכן, מיד כשמתגאה נחשב כעובד עבודה זרה.

*

נשוב לענין חומר העצבות, שצריך חיזוק בפרט בימים הקדושים הבאים לקראתנו לשלום. כשאדם מישראל משכים באשמורת הבוקר לאמירת סליחות, ונזכר באופן משכבו בלילות והשכמתו בשעה מאוחרת בכל ימות השנה, עלול ליפול לעצבות ולדמות שאין לו תקוה. אמנם, בעת שהוא צריך להתחזק בשמחה והודיה להשי"ת, שלכל-הפחות בימי הסליחות הוא משכים לאמירת סליחות, בעוד הרבה יהודים, שתעו וסרו מן הדרך, לא משכימים גם בימים אלו ובכלל אינם מתעוררים לתשובה.

בן יכול להתחזק בזה שהתגבר על יצרו וקם באשמורת הבוקר, לא כמו אלו שמחמת עצלותם להשכים, אומרים את סדר הסליחות בלילה [אינני מתכוון לאלו שעושים כך בתור מנהג מקדמת דנא, אלא מאלו שהנהיגו כן בעצמם לצורך נוחיותם], ובגין כך ישמח בחלקו וישבח את השי"ת על נקודת האמונה והמצוות, ועל להבת הצדקה שעדיין יוקדת בקרבו.

מזעם זה נהוג אצלנו לומר קדיש תתקבל בימים הנוראים, בניגון של שמחה. גם בתוך התפלה מזמרים כמה פיוטים, כמו מלך עליון ועוד, וגם בשאר הפיוטים, כמו לא-ל עורך דין, לא מרבים בכבי או בניגון עצב. להורות, שגם כשמתפללים לפני השי"ת בלב נשבר ונדכה, מתוך התבוננות על המרחק העצום בינינו לצד הקדושה ועל השגתנו הקלושה ביהדות, צריכים בסוף התפילה להתחזק בשמחה, שלכל-הפחות וכינו להתפלל אל השי"ת מקרב הלב. אף שלא התפללנו ככוונה ראויה, אבל נענענו בשפתינו, ומבקשים שעקימת השפתים יעלו ויתקבלו לרצון. גם כשאומרים את הפיוטים בהשתפכות הנפש,

צריך להיזהר מלבוא לעצבות, לא לשכוח שעלינו להודות להשי"ת גם על מעט התשוקה הרוחנית שיש בנו בגודל חסדו יתברך.

(מתוך ד"ת בשיעור חורשי"י פרשת תבא שנת תשמ"ב לפ"ק – שנת כ"ב, גליון מ"ז)

נראה לבאר המדרש (ויק"ר כמ, ג) בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה מאי מעם עלה אלקים בתרועה, ובשעה שישראל נומלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם, והופך עליהם מדת הדין לרחמים. ובהקדם עוד לבאר הגמרא (ר"ה לב:) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבנו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים, אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה עכ"ל, ולהבין בעי דהלא גם מלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון מבוא יום הדין ומה עלתה על דעתם שישראל יאמרו שירה. והקדמונים האריכו למעניתם לבאר מה צורך בספרי חיים וספרי מתים גם שניהם, והלא די באחד מהם, וכגון ספר החיים, ומי שאינו מן כל הכתוב בספר לחיים בידוע שנגזר דינו למיתה ח"ו.

ונראה שמלאכי השרת חשבו שראוי כימים אלו ליתן שבח והודיה להחותך חיים לכל חי, הטוב ומטיב לרעים ולטובים ומרבה לסלוח, הקצר בזעם ומאריך אף ועד יום מותו מחכה לו לתשובה, ולכן שאלו מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים על רוב חסדך עמהם. ברם גלוי וידוע לפני היודע תעלומות סתרי כל חי שבני א' חי אינם חפצים בחיים שכאלו, ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה, וכי למה לי חיים למלא את כריסי בלחם ובשר, ולהכעים עוד את השי"ת באלפי עבירות, עבדא דנהום כרסיה לא שויא למריה ולמרתיה למאי מיתבעי (גיטין יב.). וזה ענין ספרי חיים וספרי מתים, דספרי מתים היינו מאלו שהחיים להם כגדר מיתה, והם נכתבים לחיים בעוד שבחפץ לבם היה להיכתב בין המתים. ומלאכי השרת שאלו למה אין אומרים שירה על כך שאפילו כגון אלו זוכים בדין ונכתבים לחיים, ואמר להם הקב"ה דבזמן שהעולם כה שפל ומקולקל, עד שספרי חיים וספרי מתים פתוחים, איך יאמרו שירה על שנפקדו לחיים בעוד שנבחר להם מות מחיים.

וזה דבר המדרש בשעה שהקב"ה יושב ועולה וכו' ובשעה שישראל נומלין את שופריהן וכו', היינו שבימים הקדושים כל אחד מפשפש במעשיו ורואה איך שעברה עליו שנה נוספת מלאה חטאים ופשעים וכעס ומכאובים, ומדי יום

מתדרדר והולך כדרך שאמרו (קנינים ג, ו) זקני עם הארץ כל זמן שמזקינן דעתם מיטרפת עליהם, ומה יתרון לו בשנות חיים. אבל מבקשים זכרנו לחיים לא בגלל שאנו רוצים לחיות אלא שאתה מלך חפץ בחיים, כאמור (יחזקאל יח, לב) כי לא אחפוץ במות המת נאום ה' רצ"ל אף שהוא רוצה למות וחושב שיותר טוב לו כך, ועל זאת אנו מבקשים חיים למענך אלקים חיים. וזה ותוקעין לפני הקב"ה דייקא, דהם כשלעצמם אינם נבהלים ממדת הדין כי טוב להם מותם מחייהם, אלא שמוסרים נפשם עבור כבוד שמים לחיות על כרחם עוד שנה, והם תוקעים לבטל המקטרגים רק לפי שכך רצונו ית"ש. ואז הקב"ה עולה מכסא דין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר, רצ"ל שקול שופר שלהם היא רק למען ה'. ובוה גופא רואה בצר להם כי באו מים עד נפש עד שקצו בחייהם, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם, ולכן הופך עליהם מדת הדין לרחמים.

(מתוך ד"ת בעידן רעוא דרעוין פרשת וילך תשכ"ו – שנה כ"ב, גליון מ"ח)

לע"נ הרה"ח מוה"ר אלטיר ברוך ז"ל וויעדער
בן הרב הגה"צ רבי אהרן זצ"ל
אבדק"ק לינו ודומ"ץ דקהילתנו הק'
נלב"ע בש"ט כ"ט אלול ער"ה דשנת תש"ס לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י חתנו הרה"ח מוה"ר אהרן הלוי לעווי הי"ו

לע"נ הרה"ח מוה"ר יוסף ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע א' דר"ה תשס"א לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י בנו
הרה"ח מוה"ר אברהם מרדכי אסקל הי"ו

לע"נ הרה"ח מוה"ר משה ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל
נלב"ע א' דר"ה תשנ"ז לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י בנו
הרה"ח מוה"ר ניסן נח הורביץ הי"ו

מכון להוצאת דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללהי"ה
שע"י איגוד חסידי צאנז

718.431.1055